

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ในภาคเหนือของประเทศไทยมีชาวเขาอาศัยอยู่หลายเผ่า ซึ่งชาวเขาเหล่านี้ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2400 (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, 2528, หน้า 3) มีจำนวนประชากรชาวเขาทั้งหมด ประมาณ 200,000 ถึง 500,000 คน (ขจัดภัยบุรุษพัฒนา, 2518, หน้า 7) การประกอบอาชีพของชาวเขาประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ลักษณะการทำการเกษตรจะเป็นลักษณะการทำไร่แบบหมุนเวียน หรือการทำไร่แบบเลื่อนลอย มีการตัด ฟัน โค่น พื้นที่ป่า แล้วใช้ประโยชน์ในพื้นที่ประมาณ 2 - 3 ปี จนดินเสื่อมสภาพก็จะย้ายไปตัดถางป่าใหม่ในพื้นที่แห่งใหม่อีก เพื่อใช้พื้นที่สำหรับการเพาะปลูก หรือการทำการเกษตรแบบหมุนเวียนกันไปเรื่อยๆ ปัญหาที่ตามมาคือการตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ทำให้น้ำแห้ง อากาศร้อน เวลาฝนตกหน้าดินถูกทำลาย ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ถึงแควดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ถูกทำลายลงด้วยฝีมือของชาวเขา ในสมัยหนึ่งทางรัฐบาลมีปัญหาคความมั่นคงแห่งชาติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ชาวเขาออกจากป่ามาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย โดยได้จัดที่ทำกินและที่พักอาศัยให้ จึงจำเป็นต้องมีการอพยพชาวเขาลงมาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ โดยเฉพาะชุมชนชาวเขาเผ่าม้งส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูเขาสูง หรือที่ราบเชิงเขาในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ตาก อุตรดิตถ์ เลย พิชณุโลก และเพชรบูรณ์ ฯลฯ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 58,000 คน (ศิริวรรณสุขพานิช, 2528, หน้า 102) ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก อุตรดิตถ์ เลย พิชณุโลก และเพชรบูรณ์ ฯลฯ

ในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีชาวเขาเผ่าม้งจำนวนมากหลายหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยตามรอยตะเข็บชายแดนไทย-ลาว มีอาชีพหลักทางการเกษตร เช่น การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกของชาวเขาเผ่าม้งมีลักษณะคล้ายกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ คือ การทำไร่หมุนเวียน มีการเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกทุก 3 - 5 ปี แล้วแต่ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน พืชหลักที่ปลูกได้แก่ ข้าวเจ้า ซึ่งปลูกไว้บริโภค และข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์ ส่วนพืชที่ปลูกเพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าอื่นๆ คือ สัสน นอกจากนั้นชาวเขาเผ่าม้งยังมีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้งาน เช่น หมู ไก่ วัว และม้า เป็นต้น ระบบการผลิตของชาวเขาเผ่าม้งเดิมมีลักษณะเป็นการผลิตเพื่อยังชีพไม่ได้มุ่งเพื่อการค้ามากนัก เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นภูเขาสูงห่างไกลจากชุมชนอื่นๆ การคมนาคมติดต่อเป็นไปอย่างยากลำบาก ทำให้

สังคมของชาวเขาเผ่าม้งเป็นสังคมที่ค่อนข้างปิด ปัจจัยการผลิตจึงหาได้เท่าที่มีอยู่ในชุมชน มีการใช้แรงงานในครอบครัวช่วยเหลือกันตามความสามารถ

ในสมัยที่มีความขัดแย้งทางการเมืองเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ เจ้าหน้าที่ของรัฐสงสัยว่าชาวเขาเผ่าม้งที่อยู่บริเวณนี้เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ต่อสู้กับรัฐบาล ต่อมาเมื่อรัฐสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ได้ รัฐจึงได้มีการอพยพชาวเขาเผ่าม้งออกจากป่าในฐานะผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ต่อมาเมื่อรัฐบาลมีชัยชนะเหนือพรรคคอมมิวนิสต์ แนวความคิดในการพัฒนา ชาวเขาจึงเกิดขึ้น เพื่อตัดเงื่อนไขการขัดแย้งทางการเมือง โดยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาให้เหมาะสมมากขึ้น การอพยพชาวเขาเผ่าม้งมาอยู่ร่วมกับคนพื้นราบจึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่รัฐบาลนำมาใช้ โดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนบนที่สูง ได้แก่ บ้านรักถิ่นไทย บ้านรักแผ่นดิน และบ้านแผ่นดินทอง ของอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย การอพยพมาตั้งหมู่บ้านใหม่นี้ก็เพื่ออำนวยความสะดวกดูแล และรัฐได้ให้สัญชาติไทย จัดสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า สร้างบ้านพักให้อยู่อาศัย จัดสรรที่ดินทำกินให้ การให้สิ่งของดังกล่าว ถือเป็นเงื่อนไขที่จะป้องกันการกระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง เช่น การปลูกฝิ่น การตัดไม้ทำลายป่าและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

การเข้ามาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ทำให้ชาวม้งมีความสัมพันธ์กับคนหลากหลายอาชีพ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ มากขึ้น เช่น เรียนรู้ภาษาพื้นเมืองภาคเหนือเพื่อใช้ในการสื่อสาร เรียนรู้การแต่งกายที่กลมกลืนกับคนพื้นราบ การสร้างบ้านพักอาศัย รวมถึงการบริโภคอาหาร การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ความสัมพันธ์ของชาวม้งกับคนพื้นราบในหมู่บ้าน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกันจึงต้องมีการร่วมงานพัฒนาและมีการประชุมปรึกษาหารือ กระบวนการเหล่านี้ทำให้ชาวม้งเองเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับคนที่ต่างวัฒนธรรมอย่างมีความสงบสุข แม้ว่าบางครั้งอาจมีความขัดแย้งหรือความคิดเห็นในบางเรื่องที่ไม่ตรงกันก็ตาม นอกจากชาวม้งจะมีความสัมพันธ์กับคนพื้นราบในหมู่บ้านแล้วยังมีการติดต่อค้าขายกับพวกพ่อค้าในเมืองด้วย ทำให้ชาวม้งต้องมีการปรับตัวทางด้านการผลิต เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว โดยเฉพาะการผลิตทางด้าน การเกษตร เช่น ในอดีตชาวเขาเผ่าม้งที่หมู่บ้านรักแผ่นดินมีการปลูกข้าวและข้าวโพดเพื่อให้เพียงพอสำหรับการบริโภคและเลี้ยงสัตว์ภายในครอบครัว ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงการผลิตเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กะหล่ำปลี ขิง ข้าวโพด และไม้ผลเพื่อการค้าขายมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจอยากทราบว่า รูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งมีพัฒนาการมาอย่างไร และมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้ง
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้ง

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการผลิตทางการเกษตร หมายถึง ลักษณะการทำการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งบ้านรักแผ่นดิน ที่มีการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์หรือ การปลูกพืชควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ โดยมี เป้าหมายการผลิตที่ชัดเจน เช่น เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หรือการผลิตเพื่อการค้า เป็นต้น

การผลิตเพื่อยังชีพ หมายถึง การผลิตขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพ ในที่นี้หมายถึง ทำการเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อบริโภคให้เพียงพอภายในครอบครัว โดยใช้ปัจจัยการผลิตตามศักยภาพของครอบครัว

การผลิตเพื่อการค้า หมายถึง การทำการเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อขายเป็นรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว โดยใช้ปัจจัยการผลิตตามศักยภาพของครอบครัว

พัฒนาการของรูปแบบการผลิต หมายถึง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิต หมายถึง สิ่งที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวเขาเผ่าม้ง เช่น การเรียนรู้ การศึกษา ผู้นำ เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร สาธารณูปโภค และทุนสนับสนุนการผลิตจากหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน ฯลฯ

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตของพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษา คือ บ้านรักแผ่นดิน หมู่ที่ 15 ตำบลต้าบเต้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เหตุผลในการเลือกพื้นที่นี้เพราะเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าม้งที่มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า

2. ขอบเขตของเนื้อหา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

- สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน เช่น อาณาเขต ที่ตั้ง ประชากร ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา

- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

- สภาพทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เช่น ฐานะความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน การบริโภค การใช้จ่าย

- การรวมกลุ่ม

- การปกครอง เช่น การเลือกผู้นำ การควบคุมดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้าน

- ศาสนาและความเชื่อ เช่น การนับถือศาสนา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ

2.2 พัฒนาการของรูปแบบการผลิตทางการเกษตร

- การผลิตเพื่อยังชีพ หรือการผลิตแบบดั้งเดิม

- การผลิตเพื่อการค้า หรือเพื่อขาย

2.3 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตทางการเกษตร

2.3.1 เงื่อนไขภายในชุมชน

- สภาพการเรียนรู้

- ความเป็นผู้นำ

- สภาพพื้นที่ทำกิน

2.3.2 เงื่อนไขภายนอกชุมชน

- วิธีการส่งเสริมอาชีพในชุมชน

- สภาพการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร และสิ่งสาธารณูปโภคที่สะดวกขึ้น

- แนวทางการสนับสนุนการผลิต